

ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 6^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 2004

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Λουκά Χριστοφόρου, «Place of Science in a World of Values and Facts»,
υπό του Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Νικολάου Ἀρτεμιάδη

Ἔχω τὴν τιμὴ νὰ παρουσιάσω σήμερα στὴν Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας Ἀθη-
νῶν τὸ βιβλίον τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Λουκά Χριστοφόρου μὲ τίτλον:

«Place of Science in a World of Values and Facts» (Ἡ θέσις τῶν Θετικῶν
Ἐπιστημῶν σὲ ἓνα Κόσμον Ἀξιῶν καὶ Πραγματικότητων).

Τὸ βιβλίον ἐκδόθηκε στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὸν γνωστὸ Ἐκδοτικὸ Ὄϊκο
«Kluwer Academic / Plenum Publisher», Ν.Υ. (2001), ἔχει σελ. 300 καὶ μιὰ
πλούσια βιβλιογραφία.

Σημείωσις: Γιά λόγους συντομίας γραφῆς στὸ κείμενον ποὺ ἀκολουθεῖ ἡ λέξις
«Ἐπιστήμη» θὰ σημαίνει «Θετικὴ Ἐπιστήμη».

Πρόκειται γιὰ ἓνα βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τίς πρῶτες του ἀκόμα σελίδες προ-
σελκίζει τὸ ἀμείωτον ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη. Εἶναι γραμμένον ἀπὸ ἓνα θετικὸ
ἐπιστήμονα, ὁ ὁποῖος μᾶς μιλάει γιὰ τὴν ἀπαλότερη πλευρὰ τῆς ζωῆς, γιὰ θέ-
ματα ποὺ σχετίζονται μὲ ἔννοιες ὅπως εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ ὑπευθυνότητα, ὁ ἀλλη-
λοσεβασμὸς καὶ προσπαθεῖ νὰ τοποθετήσῃ τίς ἔννοιες αὐτὲς στὸ πλαίσιον τῆς
Ἐπιστήμης τὴν ὁποία ὁ ἴδιος θεραπεύει, ἤτοι τῆς Πειραματικῆς Φυσικῆς.

Μᾶς μιλά γιὰ τὴν Θρησκείαν, γιὰ τὴν Ἐπιστήμην καὶ γιὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν
ὁποῖον αὐτὲς οἱ δύο ἀλληλοσυνδέονται, προσπαθώντας ἔτσι νὰ καλλιεργήσῃ ἓνα
συμφιλιωτικὸν κλίμα μεταξὺ τους.

Τὰ περισσότερα βιβλία, τὰ ὁποῖα ἐπιχειροῦν νὰ παρουσιάσουν καὶ νὰ ἐρμη-
νεύσουν τὴν Ἐπιστήμην στὸ εὐρὺ κοινόν, πῶς δηλαδὴ αὐτὴ λειτουργεῖ, ποῖο εἶναι

τὸ περιεχόμενό της, πῶς ἐπιδρᾷ στὸ κοινωνικὸ σύνολο καὶ ποιῆς συνέπειες μπορεῖ νὰ ἔχει γιὰ τὸ μέλλον τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι, τὰ βιβλία αὐτά, γραμμένα ἀπὸ θεωρητικούς, φιλοσόφους, κοινωνιολόγους, ἱστορικούς κλπ. Αὐτὸ βέβαια εἶναι ἀναμενόμενο, διότι ὑποτίθεται ὅτι αὐτοὶ σκέπτονται πολὺ βαθειά, ὅτι προσπαθοῦν νὰ ἐρμηνεύσουν καὶ νὰ παρουσιάσουν μιὰ «ἐνοποιητικὴ» εἰκόνα τῆς ὅλης καταστάσεως. Ἀντιθέτως πολὺ λίγα εἶναι τὰ βιβλία τοῦ εἴδους αὐτοῦ ποὺ παρουσιάζουμε σήμερα, τὰ ὁποῖα εἶναι γραμμένα ἀπὸ θετικούς ἐπιστήμονες, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ πέρασαν ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ βίου τους εἴτε ἐργαζόμενοι σὲ ἓνα πειραματικὸ ἐργαστήριο, ἢ ἐργαζόμενοι θεωρητικὰ μὲ χαρτί, μολύδι καὶ σύντροφο τὴν σκέψη.

Πρόκειται γιὰ ἓνα βιβλίον γραμμένο μὲ ὕφος πολὺ προσεγμένο, γλαφυρὸ καὶ «ἐπιφυλακτικὰ» αἰσιόδοξο. Ἐνδεικτικὴ τοῦ ὕφους αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀκόλουθη φράση τοῦ συγγραφέα: «Καὶ ἐμένα μοῦ ἀρέσει πιὸ πολὺ νὰ κάνω ὄνειρα γιὰ τὸ μέλλον παρὰ νὰ παραμένω στὴν θεώρηση τῆς ἱστορίας τοῦ παρελθόντος, ὅμως μοῦ ἀρέσουν ἐπίσης οἱ ἄσβεστοι ἐλπιδοφόροι φάροι τοῦ παρελθόντος, ὁ Φοῖνιξ τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τὸ Πάσχα τῆς Χριστιανοσύνης».

Ὁ ἀναγνώστης προχωρώντας στὴν ἀνάγνωση τοῦ βιβλίου ἀντιλαμβάνεται ὅτι ὁ συγγραφέας προσπαθεῖ νὰ προωθήσει μιὰ νεοτελεολογικὴ φιλοσοφία, μιὰ φιλοσοφία ἢ ὁποῖα δὲν προτάσσει τόσο πολὺ τὸ ἀπαραίτητο μιᾶς κοινωνικῆς πρόοδου ὅσο θεωρεῖ ἀπολύτως ἀπαραίτητο τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς Ἐπιστήμης μὲ ἀνθρώπινο πρόσωπο, ἢ ὁποῖα θὰ ἐλαχιστοποιήσει τὴν συντελούμενη καταστροφή τῆς κοινωνίας. Ὁ συγγραφέας ἐπιθυμεῖ νὰ διαποτίσει (νὰ ἐμπλουτίσει) τις ἀνθρωπιστικές ἐπιστῆμες (humanities) καὶ τις θετικὲς ἐπιστῆμες τὴν μία μὲ τις ἀξίες ποὺ διαθέτει ἢ ἄλλη. Ἀφ' ἐνὸς ἐλπίζει ὅτι ὁ προσωρινὸς καὶ διαρκῶς ἐξελισσόμενος χαρακτήρας τῆς Ἐπιστήμης νὰ μετριάσει τὸ στοιχεῖο τοῦ ἀπολύτου ποὺ ἐνυπάρχει στὴν Θρησκεία, καὶ ἀφ' ἐτέρου ἢ Ἐπιστῆμη νὰ δεχθεῖ τὴν ἄποψη ὅτι οἱ Ἀνθρωπιστικὲς Ἐπιστῆμες καὶ ἡ Θρησκεία μποροῦν νὰ πληρώσουν, νὰ γεμίσουν, τὸ κενὸ τὸ ὁποῖο ἐκτείνεται πέραν τῶν δυνατοτήτων τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν.

Ὁ συγγραφέας πιστεύει ὅτι μιὰ τέτοια σύζευξη ἀπόψεων μπορεῖ νὰ κάνει πραγματικότητα τὸ ὄραμά του: ἓνα ἐλπιδοφόρο μέλλον ὅπου κάθε τι ποὺ μπορεῖ νὰ πάει καλὰ θὰ πηγαίνει καλὰ ἐνῶ κάθε τι ποὺ μπορεῖ νὰ πάει στραβά νὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἀποφεύγεται καὶ θὰ ἀποφεύγεται.

Ὁ κ. Χριστοφόρου κάνει μιὰ πάρα πολὺ σαφῆ παρουσίαση καὶ ἀνάλυση τῶν ἀξιῶν ποὺ ἐνυπάρχουν στὴν Ἐπιστῆμη. Θὰ ἀναφέρω ἓνα μόνον χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῶν ἀξιῶν αὐτῶν, ἥτοι τὴν «παροδικότητα» (τὴν προσωρινότητα).

Κάθε τι στην Ἐπιστήμη, οἱ ἰδέες, οἱ θεωρίες, οἱ νόμοι, ἀκόμα καὶ οἱ πραγματικότητες, δηλαδή ὅλα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἐπιστημονικὴ Μέθοδο εἶναι παροδικά. Ἡ Ἐπιστήμη τίποτα δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἀποδείξει». Εἶναι ὅμως πολὺ καλὰ ἐξοπλισμένη μὲ τὰ κατάλληλα ὄργανα γιὰ νὰ ἀποδείξει ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὴν μὴ ὀρθότητα ἑνὸς πράγματος.

Ἐξ αὐτοῦ ἐπεταὶ ὅτι ἀκόμα καὶ μιὰ μακρὰ συνεχῆ σειρά ἀπὸ ἐπιτυχημένα πειράματα μπορεῖ νὰ διακοπεῖ ἀπὸ ἓνα μόνον πειραματικὸ ἀποτέλεσμα τὸ ὁποῖο θὰ ἀντιφάσκει πρὸς τὰ μέχρι τότε ἀποτελέσματα, ἢ δὲ μέχρι τότε ἐπικρατοῦσα θεωρία θὰ παύσει νὰ ἰσχύει καὶ θὰ πρέπει νὰ ἀναθεωρηθεῖ. Στὸ σημεῖο αὐτὸ μοῦ ἔρχεται στὴ σκέψη αὐτὸ πὺν ὁ Einstein ἐπρέσβευε ὅτι καμμία θεωρία δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδειχθεῖ ὅτι εἶναι ἀληθῆς, εἶναι ὅμως δυνατὸν κάποτε νὰ ἀποδειχθεῖ ὅτι αὐτὴ δὲν εἶναι ἀληθῆς. Αὐτὸ συνέβη καὶ θὰ συμβεῖ χωρὶς ἀμφιβολία πάλι στὸ μέλλον.

Στὸ βιβλίον τοῦ ὁ κ. Χριστοφόρου ἀπευθύνεται στὸν φοιτητὴ, στὸν δάσκαλο, στὸν ἐργαζόμενον στὴν Ἐπιστήμη, στὸν Ἐπιστήμονα, καθὼς καὶ σὲ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν ἀσχολοῦνται μὲν μὲ τὴν Ἐπιστήμη ὅμως ἀγωνιοῦν γιὰ αὐτὴν, γιὰ τὴν τεχνολογία, γιὰ τὶς ἀνθρώπινες ἀξίες καὶ γιὰ τὸ μέλλον τῆς ἴδιας τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Κοινωνίας.

Ἡ ὕλη τοῦ βιβλίου εἶναι πολὺ καλὰ καὶ μὲ συνέπεια ὁργανωμένη. Ὑπάρχουν συνολικὰ 11 κεφάλαια καὶ μερικὰ παραρτήματα ἀναφερόμενα σὲ τεχνικῆς φύσεως θέματα. Κάθε κεφάλαιο ἀκολουθεῖ ὡς συνέπεια τοῦ προηγούμενου τοῦ κεφαλαίου. Τὸ Κεφάλαιο 1 ἀποτελεῖ μιὰ γενικὴ ἀνασκόπηση τῆς πορείας τοῦ ἀνθρώπου στὸν Κόσμον. Τὸ Κεφάλαιο 2 ἀσχολεῖται μὲ τὶς κοινωνίες τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου καὶ τὰ πλέον ἐξέχοντα χαρακτηριστικὰ αὐτῶν. Τὰ δύο αὐτὰ κεφάλαια προετοιμάζουν τὸν ἀναγνώστη στὸ νὰ ἀντιληφθεῖ τὸν ρόλο πὺν διαδραματίζει ἡ Ἐπιστήμη σὲ ἓνα κόσμον ἀξιών καὶ πραγματικότητων. Τὸ Κεφάλαιο 3 παρέχει ἓνα σύντομον ἀπολογισμὸ τῆς ἐξελίξεως τῆς Ἐπιστήμης, κυρίως τῆς Φυσικῆς - καὶ στόχο ἔχει νὰ ἀντιληφθεῖ ὁ ἀναγνώστης πῶς λειτουργεῖ ἡ Ἐπιστήμη καὶ ποῖο ἀντίκτυπο ἔχει αὐτὴ στὸν ἄνθρωπο.

Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς δρᾷ τῆς εὐκαιρίας νὰ μιλήσει γιὰ τὴν τεράστια συμβολὴ τῶν προγόνων μας στὴν ἐξέλιξη τῆς Ἐπιστήμης. Ἐπιτρέψτε μου, κατ' ἐξάιρεση νὰ πῶ περισσότερα γιὰ τὸ κεφάλαιο αὐτό.

Ἡ ἱστορία τῆς Φυσικῆς ἀρχίζει μὲ τοὺς Ἑλληνας Ἴωνες ἀστρονόμους τοῦ 7^{ου} αἰ. π.Χ., διαρκεῖ περὶ τοὺς ἔξι αἰῶνες ἀφοῦ διαβεῖ τὸν χρυσοῦ αἰῶνα (5^{ος} - 4^{ος} αἰ. π.Χ.) καὶ ἀπὸ μεθοδολογικῆς πλευρᾶς ἔχει χαρακτήρα Ἐπαγωγικὸ.

Οἱ Ἑλληνας ἀνέπτυξαν τὸ γεωκεντρικὸ σύστημα (Πυθαγόρας 560-480

π.Χ.) και τὸ ἡλιοκεντρικὸ (Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος 310-230 π.Χ.). Πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης συνέλαβε τὴν ἀκόμα και σήμερα ἐπικρατοῦσα ἰδέα ὅτι τὸ Σύμπαν ἀποτελεῖται ἀπὸ ὕλης και δυνάμεις. Ἡ ἰδέα αὐτὴ ἐμπλουτίσθηκε ἀπὸ τὸν Ἰππαρχο (190-120 π.Χ.) και ἀναπτύχθηκε στὸ μνημειῶδες ἔργο τοῦ Πτολεμαίου (100-170 μ.Χ.) Ἀλμαγέστη.

Ἄν ὁ Θεὸς εἶναι γεωμέτρης, ὅπως ἐπίστευε ὁ Πλάτων ὅτι εἶναι και ἂν ἡ γνώση τῆς Γεωμετρίας ἦταν τὸ εἰσιτήριο γιὰ νὰ εἰσέλθει κανεὶς στὴν Ἀκαδημία τοῦ Πλάτωνος, τότε ὁ Εὐκλείδης (3^{ος} αἰ. π.Χ.) ἦταν αὐτὸς ποὺ ἀπέδειξε ὅτι ἡ Γεωμετρία ἐκφράζει τὴν μορφολογία και συνδέει τὴν Ἐπιστήμη μὲ τὴν Τέχνη. Τὸ βιβλίον τοῦ Εὐκλείδη, «Στοιχεῖα» χρησιμεύει ἐπὶ αἰῶνες ὡς τὸ ὀρθὸ γεωμετρικὸ πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο οἱ νόμοι τῆς φύσης μποροῦσαν νὰ διατυπωθοῦν.

Στὸ σημεῖο αὐτό, ἃς μοῦ ἐπιτραπεῖ στὰ ὅσα πολὺ ἐνδιαφέροντα ἀναφέρει ὁ συγγραφέας γιὰ τὸν Εὐκλείδη, νὰ προσθέσω τὰ ἀκόλουθα τὰ ὁποῖα καλὸν εἶναι νὰ γνωρίζει ὁ Ἕλληνας ἀναγνώστης:

Τὰ «Στοιχεῖα» τοῦ Εὐκλείδη εἶναι, μετὰ τὴν Βίβλο, τὸ πιὸ πολυδιαβασμένο βιβλίον. Ὁ ἀντίκτυπος, ἡ ἀπήχηση, ποὺ εἶχε τὸ πρῶτον αὐτὸ βιβλίον, τὸ ἀναφερόμενον στὴν ἀξιωματικὴ θεμελίωση τῶν μαθηματικῶν, στὸν Δυτικὸ Πολιτισμὸ, ὑπῆρξε κολοσσιαία. Κάθε μορφωμένος ἄνθρωπος θεωροῦσε καθήκον του νὰ μελετήσει τὰ Στοιχεῖα.

Εἶναι φανερό, και αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ εἶναι ὀργανωμένο και παρουσιασμένο τὸ κείμενον τῆς «Διακήρυξης τῆς Ἀνεξαρτησίας» (Declaration of Independence) (USA) ἀπὸ τὸν Thomas Jefferson και τοὺς ὑπολοίπους ποὺ τὸ συνέταξαν, ὅτι αὐτοὶ ἦταν γνώστες τῶν Στοιχείων τοῦ Εὐκλείδη.

Ὁ Abraham Lincoln, στὴν αὐτοβιογραφία του, τὴν ὁποία εἶχε δώσει πρὸς δημοσίευση στὴν ἐφημερίδα «Chicago Press & Tribune», τὸ 1860, ὅταν ἦταν ὑποψήφιος γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου τῶν ΗΠΑ, γράφει ὅτι κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ διετελοῦσε μέλος τοῦ Κογκρέσου τῶν ΗΠΑ μελέτησε και κατέχει τὰ ἕξι πρῶτα βιβλία τῶν «Στοιχείων» τοῦ Εὐκλείδη.

Ὁ Ἡράκλειτος (500 π.Χ.) ὑπῆρξε ὁ πρῶτος κλασσικὸς φυσικὸς ὁ ὁποῖος διακήρυττε ὅτι «τὰ πάντα ρεῖ», σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Ζήνωναν τὸν Ἐλεάτη (5^{ος} αἰ. π.Χ.) ποὺ ὑπεστήριζε ὅτι τὰ πάντα εἶναι ἀκίνητα. Τὶς ἀντίθετες αὐτὲς ἀπόψεις συμφιλιώνουν ἀργότερα οἱ ἀτομικοὶ φιλόσοφοι Λεύκιππος (445 π.Χ.), Δημόκριτος (460-357 π.Χ.). Οἱ Ἕλληνες δημιούργησαν τὰ πρότυπά τους διὰ τῆς Ἐπαγωγῆς ξεκινώντας δηλ. ἀπὸ μερικὰ θεμελιώδη (ἄφ' ἑαυτὸν φανερά) ἀξιώματα και κτίζοντας τὸ ὅλον οἰκοδόμημα.

Οί Ἕλληνες ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι πού δημιούργησαν σχολεῖα σπουδῶν κάτω σάν τὰ σημερινά Πανεπιστήμια. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Πλάτωνος καί τὸ Λύκειο τοῦ Ἀριστοτέλη ἀποτελοῦν τὰ πρῶτα παραδείγματα.

Ἡ Ἐπιστήμη τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων συγκροτήθηκε σὲ μιὰ ἐνότητα, διατηρήθηκε καί μεταδόθηκε στίς μελλοντικές γενεές ἀπὸ τούς:

Ἀριστοτέλη, Εὐκλείδη καί Πτολεμαῖο

στὰ ἀντίστοιχα συγγράμματά τους:

Φυσικά, Στοιχεῖα καί Ἀλμαγέστη.

Ὁ συγγραφέας ἐπιχειρεῖ στὸ κεφάλαιο αὐτὸ νὰ μᾶς πεῖ πόσο τὰ πράγματα ἔχουν ἀλλάξει ἀπὸ πλευρᾶς νοοτροπίας ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα. Πρὸς τοῦτο παραθέτει τὸν κάτωθι πίνακα, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει ἓνα πλῆθος ἐρωτημάτων πού τέθηκαν σὲ ἓνα Συμπόσιο πού ἔλαβε χῶραν στὴν Ἀρχαία Κόρινθο (6^{ος} αἰ. π.Χ.). Τὸν πίνακα ἐπιμελήθηκε ἀργότερα ὁ Πλούταρχος. Στὸ Συμπόσιο αὐτὸ εἶχαν λάβει μέρος οἱ 7 σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πίνακας περιλαμβάνει τίς ἐρωτήσεις τοῦ Βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Ἄμαση πού εἶχε στείλει αὐτὸς προγενέστερα στὸν Βασιλέα τῆς Αἰθιοπίας. Στίς ἐρωτήσεις ἀπάντησε ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος στὸ Συμπόσιο. Παραθέτω τὸν πίνακα καί τίς ἀπαντήσεις. Ἡ φύση τῶν ἐρωτήσεων καί οἱ ἀπαντήσεις ἀντανακλοῦν ἴσως τὴν ποιότητα τῶν τριῶν πολιτισμῶν ὅπου ἀνήκουν τὰ πρόσωπα αὐτά.

Ἐρωτήσεις τοῦ Βασιλέως τῆς Αἰγύπτου	Ἀπαντήσεις τοῦ Βασιλέως τῆς Αἰθιοπίας	Ἀπαντήσεις τοῦ Θαλῆ τοῦ Μιλήσιου
Τί πρεσβύτατον;	Χρόνος	Θεὸς
Τί μέγιστον;	Κόσμος	Χῶρος
Τί κάλλιστον;	Φῶς	Κόσμος
Τί σοφώτατον;	Ἀλήθεια	Χρόνος
Τί κοινότατον;	Θάνατος	Ἐλπίς
Τί ὠφελιμώτατον;	Θεὸς	Ἀρετὴ
Τί βλαβερότατον;	Δαίμων	Κακία
Τί ἰσχυρότατον;	Τύχη	Ἀνάγκη
Τί ρᾶστον;	Ἡδὺ	Φυσικὸν

Τὸ Κεφάλαιο 4 ἐπικεντρώνεται στὴν παρουσίαση συγχρόνων ἐπιτευγμάτων καί ἀποδεικνύεται σ' αὐτὸ ἡ ἰκανότητα τῆς Ἐπιστήμης νὰ διεισδύει στὸ φυσικὸ σύμπαν καί νὰ προβαίνει στὴν θεμελίωση νόμων οἱ ὁποῖοι περιγράφουν τίς βασικὲς

φυσικές αρχές του. Στο Κεφάλαιο 5 η προσπάθεια του συγγραφέα επικεντρώνεται στην μελέτη μερικῶν συγκεκριμένων χαρακτηριστικῶν τῆς Ἐπιστήμης, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν, τὴν παράδοσή της καὶ προσδιορίζουν τὸν τρόπο λειτουργίας της. Τὸ Κεφάλαιο 6 ἀναφέρεται σὲ ἐκείνους πὺ ἀσχολοῦνται στὴν Ἐπιστήμη καὶ «παράγουν» Ἐπιστήμη. Ὁ συγγραφέας κάνει διάκριση μεταξὺ τοῦ ἐπιστήμονος καὶ ἐκείνου πὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴν Ἐπιστήμη καὶ τονίζει ὅτι ὁ κάθε ἕνας πὺ ἐργάζεται στὴν Ἐπιστήμη δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκη καὶ ἐπιστήμων. Στὴν ἐποχὴ μας, λέγει, ὑπάρχουν πολλοὶ ἐργαζόμενοι στὴν Ἐπιστήμη ὅμως πολὺ λιγότεροι εἶναι οἱ ἐπιστήμονες. Στὸ Κεφάλαιο 7 ἐξετάζει τὴν τεχνολογικὴ ἀξία πὺ ἔχει ἡ βασικὴ Ἐπιστημονικὴ Ἐρευνα καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν σχέση πὺ ἔχει αὐτὴ μὲ τὴν τεχνολογία. Τὸ Κεφάλαιο 8 ἀναφέρεται στὴν πολιτισμικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ ἀξία τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν, εἰς δὲ τὸ Κεφάλαιο 9, προσπαθεῖ ὁ συγγραφέας νὰ πείσει τὸν ἀναγνώστη ὑπὸ ποιά ἔννοια ἡ Ἐπιστήμη καὶ ἡ Θρησκεία ἀποτελοῦν ἡ μιὰ συμπλήρωμα τῆς ἄλλης. Τὸ Κεφάλαιο 10 ἀσχολεῖται μὲ τὰ φυσικὰ καὶ τὰ κοινωνικοπολιτικὰ ὅρια τῆς Ἐπιστήμης. Τέλος στὸ Κεφάλαιο 11 ὁ συγγραφέας ἀναφέρεται στὴν μελλοντικὴ εἰκόνα τῆς Ἐπιστήμης. Μὴ -προβλεψιμότητα, λέγει, εἶναι τὸ μόνο πρᾶγμα πὺ μπορούμε νὰ προβλέψουμε σχετικὰ μὲ τὸ μέλλον τῆς Ἐπιστήμης καὶ ἐπιγραμματικὰ τονίζει: Μποροῦμε νὰ προβλέψουμε μὲ βεβαιότητα ὅτι τὰ σπουδαιότερα πράγματα ἐξ ὧσων θὰ λάβουν χώραν στὴν Ἐπιστήμη θὰ εἶναι ἐκεῖνα πὺ ποτὲ δὲν προβλέψαμε.

Ὁ συγγραφέας ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα ὅτι ὁ τρόπος παρουσίας καὶ τὸ ὕλικὸ πὺ πραγματεύεται τὸ βιβλίον θὰ παρέξουν στὸν ἀναγνώστη τὴν γνώση πὺ θὰ τὸν βοηθήσει νὰ διακρίνει τὴν θέση πὺ κατέχει ἡ Ἐπιστήμη σὲ ἕνα κόσμον γεμάτον ἀπὸ ἀξίες καὶ κυριαρχούμενον ἀπὸ πραγματικότητες. Τὸ ἐπιτυγχάνει θαυμάσια.

Τελειώνοντας θὰ ἤθελα νὰ τονίσω ὅτι ὁ Λουκάς Χριστοφόρου, ἔγραψε ἕνα βιβλίον μοναδικὸ στὸ εἶδος του, ἕνα πολύτιμον βιβλίον γιὰ τὴν βιβλιοθήκη κάθε ἀναγνώστη - στοχαστῆ. Διατρέχοντας τὰ 11 Κεφάλαια τοῦ βιβλίου ἀντιλαμβάνεται κανεὶς τὴν κεντρικὴ σκέψη πὺ ἀπασχολεῖ τὸν συγγραφέα. Τὸν ἀπασχολεῖ τὸ χάσμα πὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴν θέση ὅπου εἴμαστε τώρα καὶ στὴν θέση πὺ θὰ θέλαμε νὰ εἴμαστε. Στὴν προσπάθειά του νὰ γεφυρώσει τὸ χάσμα αὐτό, ὁ συγγραφέας ἀφήνει νὰ φανοῦν διάφορες ὀψεις τῆς προσωπικότητάς του. Γίνεται: θαρραλέος, ριψοκίνδυνος, προβλεπτικός, τρωτός, σὲ διάφορα σημεῖα τοῦ ἔργου κ.λπ. Ὅμως εἶναι πάντα εὐθύς καὶ εἰλικρινής.

Συγχαίρω θερμὰ τὸν κ. Χριστοφόρου γιὰ τὸ ἔργο του καὶ τοῦ εὐχομαι κάθε ἐπιτυχία.